

कुल प्रश्न संख्या : 20

कुल पृष्ठ संख्या : 4

समय : 3.15 घण्टा

पूर्णांक : 70

निर्देश :

1. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः। 2. सर्वेषाम् प्रश्नानामुक्त राष्ट्रयुत्तर पुस्तिकायामेव लेखयानि 3. सर्वे प्रश्नाः संस्कृत भाषायैव उत्तरणीयाः।

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एत दाधारित प्रश्नाना उत्तराणि यथा निर्देश लिखत —

गीतायां प्रतिपादितं अस्तियत् फलस्य अभिलाषं परित्यज्य शुभ कर्माणि कुरु। कर्म फलस्य आकांक्षया मानवः यत् कर्म करोति। तत् स्वार्थं मयं कार्यम् अस्ति। वयं पश्यामः धनिकाः धर्मशालायाः पाठशालायाः च निर्माणं कुर्वन्ति परं यदि समाचार पत्रेषु तेषां प्रसिद्धि न भवति तदा ते क्रुध्यन्ति। एतानि कर्माणि स्वार्थं युक्तानि भवन्ति। अतः कर्म फलेच्छं परित्यज्य एव शुभ कर्मसु प्रवर्तितव्यम्। कर्म एव मानवाधीनं अस्ति, फलम् ईश्वराधीनम् अस्ति। निष्काम भावनायां कर्म करणीयम्।

(क) एक पदेन उत्तरत —

(i) कर्मस्य फलं कस्याधीनं वर्तते?

(ii) फलस्य अभिलाषं परित्यज्य शुभ कर्माणि कुरु इति कस्य ग्रन्थस्य प्रतिपादितं अस्ति?

(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत —

(i) कीदृशं कार्यं स्वार्थमयं भवति?

(ii) धनिकाः कदा समये क्रुध्यन्ति?

(ग) निर्देशानुसारम् उत्तरत —

(i) इच्छा इति पदस्य पर्यायां अनुच्छेदेदत्त पदेषु चयनं कृत्वा लिखत।

(ii) "ते क्रुध्यन्ति" अनुच्छेदानुसारेण ते इति सर्वनाम शब्दस्य स्थाने कस्य संज्ञा पदस्य प्रयोगः भविष्यति?

(iii) कर्म फलस्य आकांक्षया मानवः यत् कर्म करोति अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किमस्ति —

(अ) कर्म फलस्य (ब) आकांक्षया (स) मानवः (द) यत्कर्म

(iv) कर्म फलेच्छं परित्यज्य एव शुभकर्मसु प्रवर्तितव्यम् क्रिया पद स्यान्वयं केन पदेन अस्ति —

(अ) कर्मफलस्य (ब) परित्यज्य (स) एव (द) शुभ कर्मसु

2. भारतवर्षः एकः महान देशः वर्तते। अस्मिन् अनेके प्रदेशाः सन्ति। तेषु साम्प्रतं राजस्थान प्रदेशः एक राज्यं वर्तते। अस्य राजधानी जयपुरम् अस्ति। राजस्थान प्रदेशस्य काश्चन एकादृश्यं विशेषता सन्ति याः खलु अन्यत्र न लभन्ते अस्य प्रदेशस्य भूमिः वीरांगनानाञ्च जननी वर्तते अत्र महाराणा प्रतापः महाराणा साँगा वीर वर दुर्गादास सृदशाः वीराः समुत्पन्नाः अत्रैव पद्मिनी पन्ना सदृश्यः वीरांगनाः समुत्पन्नाः अद्यापि राजस्थानस्य अनेके वीराः देश सेवायां तत्पराः वर्तन्ते।

(क) एक पदेन उत्तरत —

(i) भारतवर्षः कीदृशः देशः वर्तते?

(ii) वीरांगनानां जननी कस्य प्रदेशस्य भूमिवर्तते?

(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत —

(i) पद्मिनी पन्ना सदृश्यः वीरांगना कुत्रसमुत्पन्ना? (ii) अनेके प्रदेशाः कुत्र सन्ति?

(ग) यथा निर्देशेन प्रश्नानां उत्तरत —

(i) अस्मिन् अनेके प्रदेशाः सन्ति अस्मिन् प्रदेशे रेखांकित पदस्य विलोम शब्दोऽस्ति।

(ii) तेषु साम्प्रतं ..... राज्यं वर्तते अस्मिन् वाक्ये तेषु इति सर्वनाम पदस्य संज्ञा पदं किं स्यात्?

(iii) राजस्थान प्रदेशस्य राजधानी किम् अस्ति?

(iv) पद्मिनी पन्ना सदृश्यः, वीरांगना समुत्पन्नाऽस्ति?

रेखांकित पदस्य विशेष्य शब्दानां लिखत।

(घ) (i) तेषु साम्प्रतं राजस्थान प्रदेशः एक राज्यं वर्तते अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदमस्ति।

(अ) राजस्थान प्रदेश (ब) तेषु (स) साम्प्रतम् (द) राज्यम्

(ii) अत्र महाराणा प्रतापः महाराणा साँगा वीरवर दुर्गादास सदृशाः वीराः समुत्पन्ना अस्मिन् वाक्ये क्रिया पद अस्ति —

(अ) अत्र (ब) महाराणा प्रतापः (स) सृदशाः (द) समुत्पन्नाः

(2)

3. भवान् राजकीय उच्च माध्यमिक विद्यालय बून्दी नगरम् इत्यस्य दशमकक्षायाः कपिल् नामकः छात्र अस्ति । भवतां मित्रं कमलं एकं पत्रमलिखत् यस्मिन् मम संस्कृत शिक्षकः मह्यं अत्यधिकं रोचते इति वर्णनं स्यात् । 3

अथवा

भवतः नाम अंकितः भवान् छात्रवासे निवसति भवान् आगरायाः ताजमहलं द्रष्टुं शैक्षिक भ्रमणाय गन्तुम् इच्छति । तदर्थं धन प्रेषणार्थम् पितरं प्रतिलिखिते पत्रे मञ्जूषा पद महायतया रिक्त स्थानानि पूरयित्वा उत्तराणि लिखत ।

आदर्श विद्यालयः

छात्रावासः

जयपुर नगरम्

परमादरणीयाः

(i) .....

सादर (ii) .....

सविनय (iii) ..... यत् मम सावधिक परीक्षा समाप्ता जाता । मम उत्तरपत्राणि (iv) उ ..... अभवत् ।

अस्मिन् ग्रीष्मावकाशे अहं गृहं न ..... (v) यतः विद्यालयेन एकस्या (vi) ..... आयोजनं कृतम् । एषा

यात्रा आगरा ताजमहल द्रष्टुं आयोजिता अस्ति यात्रा व्ययार्थम् पञ्चशतं (vii) ..... भवन्तः प्रेषयन्तु । शेषं सर्वकुशलम्

(viii) ..... अग्रजाय च मम प्रणामाः ।

(ix) प्रिय पुत्र

(x) .....

4. मञ्जूषातः उचितानि पदानिचित्वा अधोलिखितं — 3

शिक्षक - छात्रा : तयोमध्ये संवाद पूरयत ।

शिक्षकः - छात्राः किं भवन्तः किञ्चित् प्रष्टुम् (i) ..... ।

छात्रा : - महादेये (ii) ..... वयं तु गातुम् इच्छामः ।

शिक्षकः गातुम् इच्छन्ति (iii) ..... अहं तु (iv) ..... न समर्था ।

छात्राः (v) ..... वयं गास्यामः ।

शिक्षक (vi) ..... अहं अपि गास्यामि ।

छात्रा (vii) ..... यदि सन्ति शोभनम् ।

शिक्षकः - एवम् तदा (viii) ..... वयं ।

मञ्जूषा

वयम् वाद्य यन्त्राणि शोभनम् परन्तु गातुम् महोदये इच्छन्ति गायामः ।

5. अद्यः चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्त शब्दानां सहायतया विद्यालय क्रीडा क्षेत्र विषये अष्ट वाक्यानि संस्कृत भाषाया लिखत । 4

विद्यालय, क्रीडादिवस, बाल, भवनं, कन्दूक, वृक्ष, पक्षी, क्रीडा आनन्द, परितोषिकोत्सव, धावनं परस्परम् ।

अथवा

अधोलिखिताम् अनुच्छेद मञ्जूषाया सहायतया पूरयित्वा उत्तर पुस्तिकाम लिखत ।

मञ्जूषा

भारते, द्वितारिकायां, सत्याग्रह नाम्नः, राष्ट्रपिता पुतलीबाई, उद्धारम्, पोरबन्दर नाम्नि नगरे कर्मचंदगांधी महात्मा गाँधी अस्माकं

(i) ..... अस्ति । अस्य महापुरुषस्य जन्म गुर्जर प्रदेशो (ii) ..... अक्टूबर मासस्य (iii) ..... 1869 तमे रिब्रस्ताब्दे

अभवत् । अस्य पिता (iv) ..... माता च आसीत् । अस्य प्रारम्भिकी शिक्षा (v) ..... उच्च शिक्षा इंग्लैण्ड देशे अभवत् सः

शोषितानां दलितानां च (vi) ..... अकरोत् अयम् । (vii) ..... आन्दोलनस्य सफलं प्रयोगं अकरोत् ।

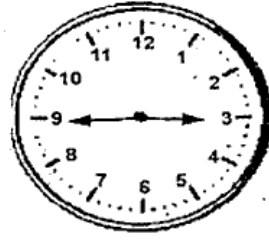
(3)

6. द्वौ श्लोको लिखत यौ अस्मिन् प्रश्न-पत्रे न स्यातम्। 4
7. अधोलिखित पदेषु सन्धिविच्छेद सन्धि वा कृत्वा सन्धिनामपि उत्तर पुस्तिकायां लिखत। 3
(क) पवनम (ख) विद्यालय (ग) जगत + नाथ
8. अधोलिखित समस्त पदानां विग्रह अथवा विग्रह पदानां समासं कृत्वा समासस्य नामपि लिखत - 3
(क) सीतारामौ (ख) नीलकमलम् (ग) रत्नाकर
9. कोष्ठेषु प्रदत्तैः शब्दैः प्रकृति प्रत्ययानुसारं रिक्त स्थान पूर्तिः करणीयाः - 3
(क) अस्माकं देशे ..... स्थानानि सन्ति (दृश + अनीयर)
(ख) दुष्टाः जनाः ..... । (हम + तव्यत)
(ग) अस्याः ..... दीषिका अस्ति (अनुज + टाप)
10. मञ्जूषायां प्रदत्तैः अव्यय पदं रिक्त स्थानानि पूर्यित्वा उत्तर पुस्तिकायां लिखत - 3
(i) उपवनं ..... नदी वहति। (ii) मेघाः ..... गर्जन्ति। (iii) कक्षायाः ..... मागच्छ।

मञ्जूषा

बहिः, उच्चैः, उभयतः

11. अधोलिखित वाक्यानां वाच्य परिवर्तनं कृत्वा उत्तर पुस्तिकायां लिखत - 3
(i) रामः ग्रामं गच्छति। (ii) सः त्वां पश्यति। (iii) अहम् वेदम् पठामि।
12. घटिका चित्रं सहायतया अंकानां स्थाने संस्कृत शब्देषु समय लेखनम् करणीयम्। 3
घटिका वादने

- (i) मध्याह्ने ..... वादनेः क्रीडायै गच्छामि।
(ii) प्रातः ..... वादनेः श्लोक प्रतियोगितायाः उद्घाटनम्।
(iii) मध्याह्ने ..... वादनेः मेट्रोरेलेयानं काश्मीरी गेटं आगच्छति।
13. अधोलिखित संख्यायाः स्वरचित वाक्ये प्रयोगः करणीये षोडश संख्या अंकलिखित।
19 इति संख्या संस्कृत भाषया शब्देषु लिखत।
14. अधोलिखित वाक्ये शुद्धे कृत्वा पुनः लेखनीये - 2
(i) सर्वाः बालकाः हसन्ति। (ii) चत्वारः वेदाः अस्ति।
15. अधोलिखित गद्यांश पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत - 4
विचित्रा देवगतिः। तस्यामेव रात्रौ तस्मिन् गृहे कश्चन चौरः गृहाभ्यान्तरं प्रविष्टः। तत्र निहितामेकां मञ्जूषाम् आदाय पलायितः। चौरस्य पाद ध्वनिना प्रबुद्धोऽतिथिः चौरशङ्कया तमन्वधावत अगृहणाच्च परं विचित्रं घटत्। चौर एव उच्चैः क्रोशितु मारमत "चौरोऽयं चौरोऽयम्" इति तस्य तार स्वरेण प्रबुद्धा ग्राम वासिनः स्वगृहाद् निष्क्रम्य तत्रागच्छन् वराकमतिथि मेव च चौरं मत्वाऽभर्त्सयन्। यद्यपि ग्रामस्य आरक्षी एवं चौर आसीत्। तत्क्षणमेव रक्षापुरुषः तम् अतिथिं चौरोऽयम् इति प्रख्याप्य कारागारे प्राक्षयत्।
(क) एक पदेन उत्तरत -
(i) चौरः काम् आदाय पलायितः? (ii) चौरस्य पादं ध्वनिना कः प्रबुद्धः?
(ख) चौरः उच्चैः क्रोशितं किम् आरभत? (पूर्ण वाक्येन उत्तरत)
(ग) "विचित्रा देवगतिः" अत्र विशेषण पदं लिखत।
(घ) राजपुरुषः इति पदस्य गद्यांशात् पर्यायवाची शब्दं लिखत।
(ङ) ग्राम वासिनः स्वगृहात् निष्क्रम्य तत्रागच्छन् अत्र आगच्छन् इति क्रिया-पदस्य कर्तृपदं लिखत।

(4)

16. अधोलिखितं श्लोकान् पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत — 5
व्यायामो हि सदां पथ्यो बालिनां स्निग्ध भोजिनाम्।
स च शीते वसन्ते च तेषां पथ्यतमः स्मृतः॥
(क) एक पदेन उत्तरत —
(i) सदा पथ्यः कः? (ii) व्यायाम शीते कीदृशः स्मृतः?
(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत —
(i) व्यायाम सर्वदा केषां पथ्यम्? (ii) शीते वसन्ते च व्यायामः कीदृशः स्मृतः?
(ग) (i) स्मृतः इति क्रिया पदस्य कर्तृ पदं किम्?
(ii) अस्मिन् श्लोके "स" इति पदम् कस्मै प्रयुक्तम्?
17. अधोलिखितं नाट्याशं पठित्वा एतदाधारित प्रश्नानां उत्तराणि यथा निर्देशं लिखत — 5
रामः - मयापि सम्माननीय एव मुनिनियोगः
तथाहि -
भवन्तौ गायन्तौ कविरपि पुराणो व्रतनिधिर गिरां सन्दमोऽयं प्रथममवतीर्णो वसुमतीम्। कथा चेत्यं श्लाघ्या सरसिसहना
भस्यनियंतः पुनाति श्रोतारं रमयति च सोऽयं परिकरः। वयस्य। अपूर्वोऽयं मानवानां सरस्वत्यवतारः तदहं सुहृदज्जनसाधारणं
श्रोतुमिच्छामि। सन्नीधीयन्तां सभासदः प्रेष्यताम् स्मदन्तिकम् सौमित्रिः अहमप्येतयोश्चिरासन परिखेदं विहरणं कृत्वा अपनयामि।
(रति निष्क्रान्ताः सर्वैः)
(क) एक पदेन उत्तरत —
(i) अत्र कः सम्माननीयः? (ii) केषां सरस्वत्यवतारः अपूर्वः?
(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत —
(i) रामायण कवि कीदृशः आसीत्? (ii) रामः कं श्रोतुम् इच्छति?
(ग) (i) श्लाघ्या कथा इत्यनयोः विशेषण पदं किम्?
(ii) प्रेष्यताम् स्मदन्तिकं सौमित्रिः इत्यत्राक्रिया पदं किम्?
18. हसति हसति स्वामिन्युच्चै रुदत्यपि रोदिति 2
कृत परिकरः स्वेदोदगारं प्रधावति धावति।
गुण समुदितं दोषोपेतं प्रनिन्दति निन्दति
धनवल परिक्रीतो भृत्यः प्रनृत्यति नृत्यति ॥
उपर्युक्त श्लोक स्यान्वय माफित्व रिक्त स्थानानि पूरयत —
(i) ..... (ii) .....
धनवल परिक्रीतो भृत्यः (i) ..... हसति हसति रुदति उच्चः (ii) ..... धावति कृत परिकरः (iii) .....
प्रधावति गुण समुदितं दोषोपेतं वा निन्दति (iv) नृत्यति प्रनृत्यति।
19. दत्तोत्तराण्यधिकृत्य प्रश्न निर्माण करणीयम् — 2
कीदृशः ..... ?
शरीरायासजननं कर्म व्यायाम संज्ञितम्।
कं ..... ?
सा कन्या अतिथिं स्नानाय प्रेरितवती।
20. अधोलिखितानि वाक्यानि क्रम रहितानि। यथा क्रमं संयोजनं कृत्वलिखत — 1
(i) मन्ये भवदीयस्य प्रश्नत्रयस्य समाधानस्य
जनस्य परिवर्तितमानसस्य सेवयैव जातम्।
(ii) अधुना भवतो व्यवहारेण कोपोमे गलितः।
(iii) मया केनापि कारणेन क्रोधोविष्टे राजैवहन्तव्य आसीत्।
(iv) कश्चित शस्त्राहतः श्रम वलान्तः पुरुषः आश्रम मागतः।
(v) कश्चित राजाजिज्ञासायाः समाधानाय मुनेः पार्श्वम् अगच्छत्। राजा मुनि प्रश्नत्रयम् पृच्छत्।
(vi) कतिपर्यैरेवं दिवसैः आगन्तुको मुनेः राज्ञश्चोपचारेण जातः।

